

УДК 351.861

В. С. Нікіфоренко,
здобувач, Науково-дослідний інститут Державної прикордонної служби України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

V. Nikiforenko,
Applicant for PhD, Scientific-Research Institute of the State Border Guard Service of Ukraine

ACTUAL PROBLEMS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF BORDER SECURITY OF UKRAINE

У статті зазначено, що за 24 роки незалежності України нам не вдалося досягти значних успіхів у реформуванні системи державного управління у сфері національної безпеки України та ефективної реалізації політики забезпечення прикордонної безпеки. Виявлено коло проблемних питань забезпечення національної безпеки України у прикордонній сфері. Обґрунтовано, що розв'язання проблем державного управління у сфері забезпечення прикордонної безпеки України сприятиме зміцненню оборонноздатності та забезпеченню національної безпеки України у сфері захисту та охорони державного кордону, а також охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, відновленню територіальної цілісності Української держави, забезпечить інтеграцію України до Європейського Союзу в умовах нестабільності глобальної системи безпеки.

The article stated that during the 24 years of Ukraine's independence we have failed to achieve significant progress in reforming the system of state management in the sphere of Ukraine's national security and effective implementation of the policy of border security. The range of problematic issues of national security in the border area. It is proved that the solution to the problems of state management in the sphere of border security of Ukraine will contribute smorning oboronosposobnost and national security of Ukraine in the sphere of protection of state borders and the protection of the sovereign rights of Ukraine in its exclusive (sea) economic zone, restoration of territorial integrity of the Ukrainian state, will ensure the integration of Ukraine into the European Union in the conditions of instability in the global security system.

Ключові слова: державне управління, національна безпека, прикордонна безпека, сектор безпеки та оборони, російсько-терористична агресія.

Key words: public administration, national security, border security, the security sector and defense, the Russian-terrorist aggression.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

За 24 роки незалежності України нам не вдалося досягти значних успіхів у реформуванні системи державного управління у сфері національної безпеки України та ефективної реалізації політики забезпечення прикордонної безпеки. Сьогоднішні кризові явища, що існують у всіх сферах забезпечення життєдіяльності України, об'ємно свідчать про відсутність довгострокової Національної стратегії воєнної безпеки України, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України та стратегічного менеджменту в діяльності органів державної влади, до компетенції яких належать питання забезпечення національної безпеки на державному кордоні України.

В.П. Горбулін, директор Національного інституту стратегічних досліджень, зазначає "...коли в країні повністю зруйнована система державного управління сектора безпеки та оборони — це головна причина наших труднощів і бід. У країні не виявилось органу ні у виконавчий, ні у законодавчій владі, який міг об'єднати зусилля країни у різних напрямках [1].

Саме тому, через загострення воєнно-політичної ситуації в Україні сучасна система державного управління у сфері національної безпеки України перебуває у стані випробування.

Таким чином, російсько-терористична агресія, що має довгостроковий характер, інші докорінні зміни у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі України обумовлюють необхідність створення нової системи забезпечення національної безпеки України у прикордонній сфері. Ця система має відповідати масштабам існуючих викликів та загроз у сфері прикордонної безпеки, бути дієво інтегрованою в європейську систему безпеки як її невід'ємної складової.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що розгляду науково-теоретичних та прикладних аспектів формування системи державного управління забезпечення національної безпеки України у сфері захисту та охорони державного кордону присвячені дослідження: О.А. Бінковського, В.А. Кириленка, М.М. Литвина, А.В. Махнюка, О.Г. Мельникова, В.Ю. Мишаковського, ВО. Назаренка, Б.М. Олексієнка, В.К. Плешка, В.М. Серватюка, А.С. Сіцінського, П.А. Шишоліна та ін.

Водночас комплексні дослідження питань, у яких із позицій системного підходу розглядаються проблеми державного управління у сфері забезпечення прикордонної безпеки України в умовах російсько-терористична агресії, практично відсутні, що обумовлює необхідність у проведенні подальших наукових досліджень з цієї проблематики.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — проаналізувати проблеми державного управління у сфері забезпечення прикордонної безпеки України в умовах російсько-терористичної агресії.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Протягом усього періоду незалежності нашої держави державне управління здійснювалось владою, яка обиралась народом України у демократичний спосіб. Безумовно не обійшлося без зовнішніх інформаційно-психологічних впливів, без політичного і економічного тиску на нас, підкупу, але ми самі створювали політичні партії, голосували за них на виборах, обирали політичних лідерів, відправляли їх у відставку і знов обирали нових, на яких покладали нові сподівання. Результат невтішний — війна з Росією, втрата частки території, слабка економіка, низький рівень життя, нестабільність, відсутність розвитку. Сьогодні розв'язання проблем управління треба шукати не тільки в персоналіях і політичних силах, а в системних, постійно діючих підходах до організації політичного і державного управління [2].

Зазначимо, що стратегічні прорахунки з організації політичного, військового та державного управління у сфері забезпечення політики національної безпеки України у прикордонній сфері призвели до анексії частини державної території України, Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, а також подальшої ескалації екстремістських, сепаратистських та терористичних виявів у південно-східних регіонах держави.

У зв'язку з цим, нами виявлено коло проблемних питань забезпечення національної безпеки України у прикордонній сфері.

1. Колишнім військово-політичним керівництвом держави було допущено стратегічну помилку щодо декларації принципу позаблоковості, що призвело до того, що на сьогодні Україна не отримала від провідних країн світу, а також країн-гарантів міжнародно-правові гарантії захисту суверенітету та територіальної цілісності держави. Крім того, механізми міжнародних безпекових структур щодо стримування та недопущення військових конфліктів, "гібридних війн" (ООН, ОБСЄ, НАТО), виявилися нездатними протидіяти російсько-терористичній агресії.

2. Вищим державним органом колегіального керівництва питаннями безпеки і оборони України (РНБО) не було надано адекватної оцінки характеру існуючих викликів та загроз національній безпеці України у сфері захисту та охорони державного кордону України, що пов'язані із поширенням екстремістських, сепаратистських та терористичних виявів на території Кримської Автономії, та не визначено шляхів з мінімізації негативних наслідків політичного сепаратизму, екстремізму та тероризму на території України. З'ясовано, що внаслідок масового дезертирства та переходу на бік російських окупантів і їх місцевих приспівників частини співробітників спеціальних підрозділів МВС України, співробітників Служби безпеки України та інших правоохоронних органів, спеціальні служби та військові підрозділи держави виявилися неспроможними ефективно протидіяти захопленню органів державної влади та заручників, цивільних та військових об'єктів. Військовою прокуратурою України встановлено, що близько 5 тисяч правоохоронців, та 3 тисячі військових перейшли на сторону проросійських бойовиків.

3. Керівництвом органів сектору безпеки і оборони України не було вжито заходів превентивної оборони щодо мінімізації і нейтралізації наявних та потенційних загроз національній безпеці у воєнній сфері та сфері безпеки державного кордону. Установлено, що у більшості військових частинах і підрозділах Збройних Сил України, МВС України, СБ України, інших військових і правоохоронних органах були відсутні розпорядження та директиви з приводу дій цих частин і підрозділів в умовах військової агресії Російської Федерації проти України. Унаслідок чого військові частини та режимні об'єкти України було заблоковано російською армією та незаконними військовими формуваннями Криму, а в подальшому повністю захоплено. Також неповною мірою здійснено організаційне, ресурсне, психологічне,

оперативне, військове та матеріально-технічне забезпечення підрозділів охорони державного кордону що зумовило низьку ефективність заходів оперативного (бойового) та військового прикриття лінії державного кордону. Незабезпечено належну взаємодію Збройних сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів та підрозділів територіальної оборони щодо захисту та охорони українсько-російського державного кордону.

4. Профільними і загальної компетенції органами державної влади України, що залучаються до виконання завдань щодо захисту національних інтересів, які можуть залучатися до надання послуг у сферах безпеки і оборони України не виявлено основні джерела та чинники корупції в структурах сектору безпеки та оборони. Унаслідок чого здійснення правоохоронними органами оперативної-службової, розвідувальної діяльності в корпоративних та особистих інтересах, призвело до порушення прав, свобод і законних інтересів громадян та суб'єктів господарської діяльності.

Крім того, цілком погоджуємося з оцінками журналіста і військового аналітика та керівника Центру військово-політичних досліджень та Групи "Інформаційний спротив" Дмитра Тимчука, який зазначає що українська влада показала повну нездатність керувати захистом національної безпеки держави в умовах військової агресії Росії в Автономній Республіці Крим [3].

У світлі цих подій та небезпечних військово-політичних процесів в Україні надзвичайно актуалізується увага міжнародної спільноти до проблем реформування системи державного управління у сфері національної безпеки України та розбудови нової системи забезпечення прикордонної безпеки України як невід'ємної складової національної та загальноєвропейської системи безпеки.

Сьогодні в умовах російсько-терористичної агресії Україна зіштовхнулася з новими викликами та загрозами національній безпеці України, а саме:

- застосування Російською Федерацією проти України нового типу "гібридних війн", з метою підриву внутрішньої стабільності шляхом економічного тиску, експорту тероризму та сепаратизму, проведення масованої інформаційно-пропагандистської кампанії;
- концентрація на території Російської Федерації в прикордонних з Україною областях ударних російсько-терористичних угруповань, високомобільних частин та з'єднань Збройних сил Росії;
- переміщення через українсько-російський державний кордон на територію України членів російсько-терористичних і екстремістських угруповань, зброї, боєприпасів, засобів диверсій та терору;
- наявність у регіоні "заморожених" конфліктів, можливість дестабілізації ситуації на територіях із невизначеним статусом із подальшим переростанням у збройне протистояння;
- відсутність ефективних механізмів урегулювання військових конфліктів, неможливість існуючих міжнародних структур безпеки оперативно реагувати на кризові ситуації;
- поширення транснаціональних загроз у прикордонному просторі південно-східного регіону держави, зокрема нелегальна міграція, торгівля людьми, поширення зброї масового ураження, нелегальна торгівля зброєю, контрабанда наркотичних речовин, вияви міжнародного тероризму, діяльність транснаціональних злочинних організацій;
- неможливість забезпечити безпеку транспортних комунікацій та постачання енергоресурсів до України та країн ЄС, що є важливим для диверсифікації джерел постачання енергосистем та енергетичної безпеки України та Європи в цілому.

Відповідно до нових потенційних викликів та загроз національній безпеці України сьогоднішніми загрозами прикордонної безпеки є:

- розв'язанням та веденням Російською Федерацією "гібридної" війни, анексією нею Автономної Республіки Крим, що супроводжується здійсненням повного спектра спланованих

і скоординованих заходів, спрямованих на дестабілізацію політичної, економічної та гуманітарної ситуації в Україні, розвитком сепаратизму, терористичних проявів та загроз їх поширення вглиб території України;

— недосконалою державною політикою у сфері захисту та охорони державного кордону України, а також охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, що призвело до втрати контролю над частиною державного кордону України;

— інтеграцію України до Європейського Союзу в напрямі від партнерства та співробітництва до подальшої політичної асоціації та економічної інтеграції, і, зокрема, до загальної системи європейської колективної безпеки;

— потребами українського суспільства та міжнародної спільноти щодо якісних змін у всіх сферах життєдіяльності і функціонування органів влади України та її правоохоронних органів, зокрема, з метою створення умов для реалізації прав і свобод людини щодо законного вільного пересування та здійснення транскордонної діяльності (торгівля, туризм тощо) шляхом лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України;

— завершенням строку реалізації Концепції розвитку Державної прикордонної служби України на період до 2015 року, схваленої Указом Президента України від 19.06.2006 № 546/2006;

— об'єктивною потребою та доцільністю підготовки нового стратегічного документа, розробленого з урахуванням положень нової редакції Стратегії національної безпеки України, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони та Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України [4].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищенаведене зазначимо, що суттєвими проблемами державного управління у сфері забезпечення прикордонної безпеки України в умовах російсько-терористичної агресії є:

— недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази щодо організації оперативно-службової, контрольно-розвідувальної, розвідувальної, службово-бойової діяльності у сфері забезпечення прикордонної безпеки України в умовах російсько-терористичної агресії;

— наявність некваліфікованих керівних кадрів в органах державної влади України, що залучаються до виконання завдань із забезпечення прикордонної безпеки, які володіють старими уявленнями про способи державного та військового управління у прикордонній сфері;

— пасивність влади щодо проведення люстрації в органах сектору безпеки і оборони України, зокрема велика частина вищого, старшого та середнього керівного складу цих органів є вихованцями радянської правоохоронної системи та вчорашнього комуністичного режиму, більшість з яких зганьбили себе під час Революції гідності, втілюючи політику Віктора Януковича і не проявивши своєї державної та громадянської позиції;

— низька ефективність системи інтегрованого управління безпекою державного кордону України;

— відсутність взаємодії органів державної влади України з питань забезпечення національної безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону, а також охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні в умовах зовнішньої агресії;

— недостатня ефективність діяльності профільних та загальної компетенції органів державної влади, які безпосередньо залучаються до виконання завдань реалізації державної політики забезпечення прикордонної безпеки України;

— низька ефективність оборонного, стратегічного планування та кризового управління щодо забезпечення прикордонної безпеки України;

— відсутність системи виявлення загроз національним інтересам, стратегічного аналізу, моделювання та вироблення управлінських рішень;

— низький рівень залучення новітніх технологій, зокрема Skype, Facebook, програми конференц-зв'язку та інших сучасних інтернет-технологій, поряд з електронною поштою, які мають стати основними засобами комунікації для кожного прикордонника;

— відсутність дієвого демократичного цивільного контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони України, зокрема недостатнє залучення недержавних організацій та громадськості (волонтерів) до систематичних і неупереджених заходів з актуальних питань забезпечення прикордонної безпеки України;

— низький рівень довіри громадян України до правоохоронних органів;

— незадовільний соціальний захист;

— низька ефективність системи запобігання та протидії корупції.

Розв'язання проблем державного управління у сфері забезпечення прикордонної безпеки України сприятиме зміцненню оборонноздатності та забезпеченню національної безпеки України у сфері захисту та охорони державного кордону, а також охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, відновленню територіальної цілісності Української держави, реінтеграції тимчасово окупованих та неконтрольованих територій, неухильного дотримання чинних міждержавних договорів та угод, які регламентують питання безпеки державних кордонів, що пов'язані із прикордонною безпекою та міжнародним співробітництвом, що дасть можливість забезпечити інтеграцію України до Європейського Союзу в умовах нестабільності глобальної системи безпеки.

Перспективою подальших розвідок даної проблематики є на наш погляд, дослідження механізмів державного управління у сфері забезпечення прикордонної безпеки України в умовах російсько-терористичної агресії.

Література:

1. Капсамун І., Кривцун Д. "Лист із фронту": перший результат [Електронний ресурс] / Іван Капсамун, Дмитро Кривцун // Газета "День". — 2015. — 24 берез. — № 50. — Режим доступу: day.kiev.ua

2. Садовський В. "Системний підхід до організації управління у сфері національної безпеки — основний напрямок його вдосконалення" — Режим доступу: sau.org/index.php?option=com_content&view=article&id=203%3A2015-04-07-17-02-13&catid=66%3A2010-12-13-08-48-53&Itemid=90&lang=uk

3. Група "Інформаційний спротив" [Електронний ресурс] / Аналітичні матеріали військових експертів Центру військово-політичних досліджень. — Режим доступу: http://sprotiv.org/46474#.VG2ZGDSsVc0

4. Проект Стратегії розвитку Державної прикордонної служби України — Режим доступу: http://dpsu.gov.ua/ua/activities/projects_acts/projects_acts_140.htm

References:

1. Capsamun, I. and Krivtsun, D. (2015), "Lyst iz frontu": pershyy rezul'tat, available at: day.kiev.ua (Accessed 28 August 2015).

2. Sadovskii, V. "A systematic approach to the organization of management in the sphere of national security is the main direction of its improvement" (2010), available at: sau.org/index.php?option=com_content&view=article&id=203%3A2015-04-07-17-02-13&catid=66%3A2010-12-13-08-48-53&Itemid=90&lang=uk (Accessed 27 August 2015).

3. Analytical materials of the military experts of the Center Voenno-political researches (2014), available at: http://sprotiv.org/46474#.VG2ZGDSsVc0 (Accessed 27 August 2015).

4. The draft Strategy of development of the State border service of Ukraine (2015), available at: http://dpsu.gov.ua/ua/activities/projects_acts/projects_acts_140.htm (Accessed 28 August 2015).

Стаття надійшла до редакції 29.08.2015 р.